

Милан Ђурић*

АПСТРАКТ

У раду се даје критички осврт на изведено ауторско дело – Ново гробље у селу Барошевац, у општини Лазаревац – аутора др Божидара Манића, др Ане Никовић, др Игора Марића, др Тијане Црнчевић, Славка Гавриловића и Светозара Теофиловића. Пројекат је реализован од 2012. до 2013. године, а озелењавање се изводи у фазама. Наручилац пројекта је било Привредно друштво за производњу, прераду и транспорт угља, Рударски басен „Колубара“.

Ново гробље у Барошевцу представља значајан помак у приступу пројектовању сеоских гробља. Аутори су успели да креирају репрезентативан јавни простор који карактерише склад између природног и створеног окружења, поштујући и преференције локалног становништва.

Значај овог ауторског дела потврђен је и учешћем на међународним салонима из области пејзажне архитектуре и урбанизма и то: VI Салон пејзажне архитектуре (2015, Удружење пејзажних архитеката Србије, Београд), Zelena infrastruktura: novi izzivi načrtovanja mestne krajine (2016, Društvo krajinskih arhitektov Slovenije, Ljubljana) и 24. међународни салон урбанизма (2015, Удружење урбаниста Србије, Ниш).

ABSTRACT

The paper gives a critical overview of the authors' work – New Cemetery in the village of Baroševac, in the Municipality of Lazarevac – the authors: Božidar Manić, PhD, Ana Niković, PhD, Igor Marić, PhD, Tijana Crnčević, PhD, Slavko Gavrilović and Svetozar Teofilović. The project was realized from 2012 to 2013, while the greening is carried out in phases. The Mining Basin “Kolubara” Company for Production, Processing and Transport of Coal is the investor.

The New Cemetery in Baroševac represents a significant move within the approach to designing the village cemeteries. The authors have been successful in creating a representative public space that is characterized by the harmony between the natural and created surroundings, respecting the preferences of the local population.

The importance of this authors' work was confirmed through the participation in international salons in the field of landscape architecture and urbanism: the 6th Salon of Landscape Architecture (2015, Association of Landscape Architects of Serbia, Belgrade), Green infrastructure: new challenges of urban planning (2016, Association of Landscape Architects of Slovenia, Ljubljana), and the 24th International Salon of Urbanism (2015, Association of Urban Planners of Serbia, Niš).

Назив пројекта	Ново гробље: главни пројекат уређења терена – партерно решење – партерно уређење, саобраћајне површине и озелењене површине ¹
Аутори	др Божидар Манић, др Ана Никовић, др Игор Марић, др Тијана Црнчевић, Славко Гавриловић и Светозар Теофиловић
Инвеститор	Привредно друштво за производњу, прераду и транспорт угља, Рударски басен „Колубара“ д.о.о.; Светог Саве бр.1; 11550 Лазаревац
Време реализације	2012–2013.
Учешће на изложбама и салонима	VI Салон пејзажне архитектуре (2015), Галерија науке и технике САНУ, Удружење пејзажних архитеката Србије Zelena infrastruktura: novi izzivi načrtovanja mestne krajine (2016), Društvo krajinskih arhitektov Slovenije, Ljubljana 24. међународни салон урбанизма (2015), Удружење урбаниста Србије

¹ У складу са Правилником о поступку, начину вредновања и квантитативном исказивању научноистраживачких резултата истраживача („Службени гласник РС”, бр.110/05, 50/06-исправка, 18/10 и 112/15) овај пројекат представља технички резултат у категорији М108 – изведено (ауторско) дело / реализован јавни простор објављен у водећем националном часопису са критичким освртом независног аутора. Пројекат је резултат научног пројекта ТР 36036: *Одрживи развој Подунавља у Србији*, који је у оквиру програма Технолошки развој финансиран од стране Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

* Милан Ђурић, дипл. инж. арх. ванредни професор, Универзитет у Београду, Архитектонски факултет, ma.djuric@gmail.com

УВОД

Ново гробље у Барошевцу, општина Лазаревац, представља резултат планирања и пројектовања усаглашеног са простором и жељама локалног становништва. Повод за реализацију овог пројекта је била потреба за измештањем сеоског гробља, која се јавила услед ширења копова угља у Барошевцу. Тематика пројекта је деликатна, што је захтевало посебан ангажман свих учесника у процесу планирања и пројектовања.

Пројектни задатак је обухватио планирање новог гробља, унутар ког је требало и дефинисати простор за измештање старог месног гробља, тј. посебну површину намењену сахрањивању (у осаријумима) посмртних остатака са гробља које се измешта, а за које се нису могли утврдити стараоци гробних места, као и за измештање вредних спомен-обележја. Успостављена сарадња са локалним становништвом током процеса планирања била је пресудна за избор локације. Резултат одржаног референдума јесте избор актуелне локације гробља, на падини незнатно испод врха брега изнад села, на уочљивом и истакнутом месту (Сл. 1).

КРЕИРАЊЕ ПЕЈЗАЖА – ОСВАЈАЊЕ ПРОСТОРА

Естетски задаци постављени за нову просторну целину су били захтевни, пре свега због природних одлика локације, које се првенствено огледају у конфигурацији терена и непосредном окружењу. Може се рећи да је цео пројекат био условљен чињеницом да се локација простира на брежуљкастом и благо нагнутом терену, са падом југ–север 6–7° према уској алувијалној равни реке Пештан, који је окружен шумом и ливадама.

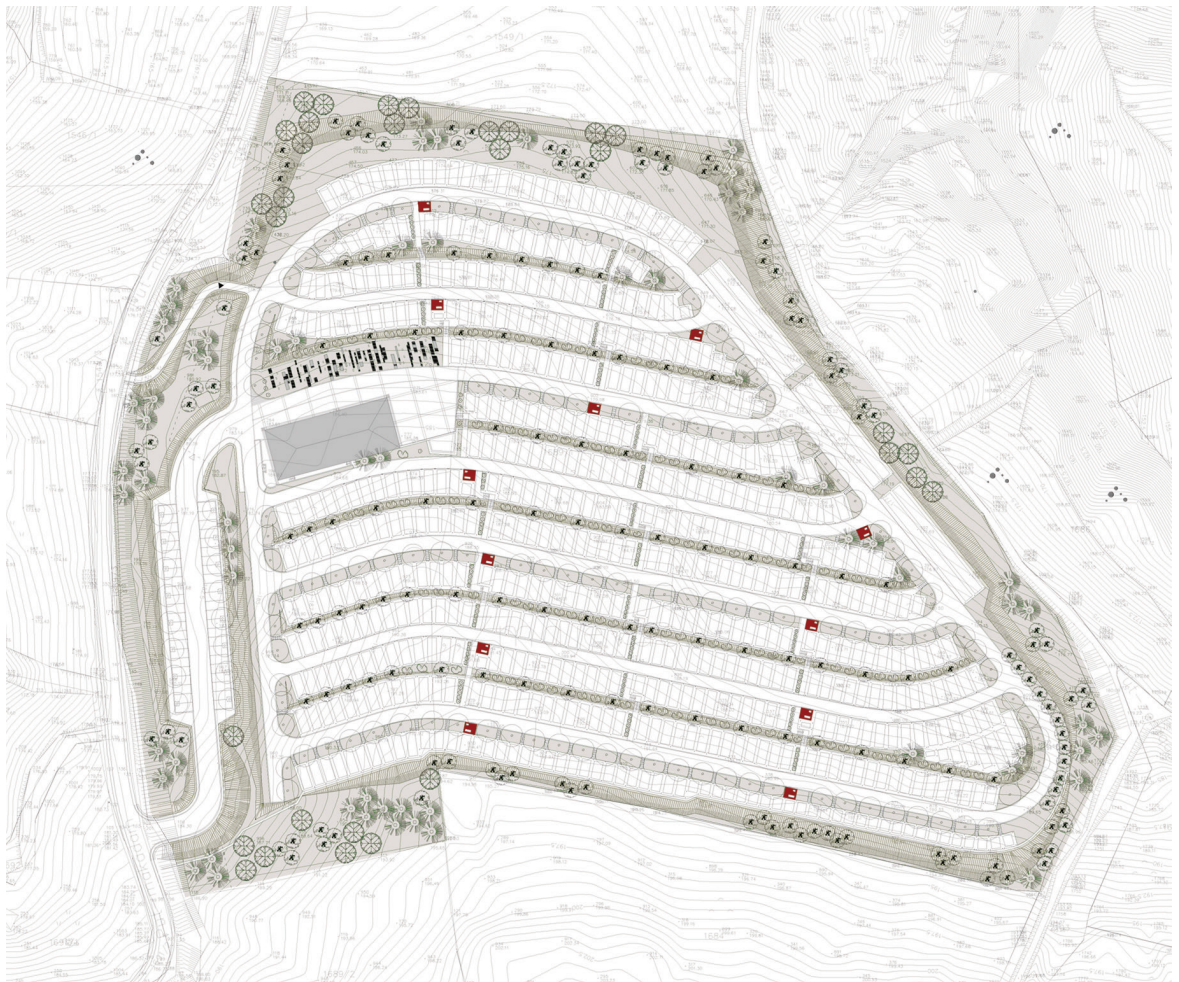
Са друге стране, технички задаци постављени пред пројектанте су, пре свега, били условљени самим пројектом. Гробље, због своје специфичности има низ захтева према простору у коме се налази, а који се односе на:

одређен ниво подземних вода, добру порозност земљишта са присуством кисеоника, затим знатну удаљеност гробља од површинских вода и изворишта, а све то је предметна локација задовољавала. Функционално зонирање је изведено у складу са планском и пројектном основом. Ново гробље у Барошевцу садржи: трг за испраћај, објекат капеле, меморијални простор, површине за сахрањивање, саобраћајне површине и озелењене површине. Поред тога, у ограђеном делу су приступне саобраћајнице, паркинг за 44 возила као и заштитно зеленило. Укупна површина је око 4ha (Сл. 2).

Ново гробље је смештено у отвореном пејзажу са капелом која доминира простором. Аутори су тежили сведености у изразу и читљивости намене, а покренутост терена је захтевала постављање гробних места и капеле са тргом за испраћај паралелно са изохипсама. Приближно на средини западног дела локације, на морфолошки истакнутом месту (гребену), формиран је централни простор новог гробља који чине плато за испраћај на коме се налази објекат капеле и меморијални простор који је предвиђен за премештање вредних спомен обележја. У оквиру овог простора је и парцела за осаријум – костурницу за смештај посмртних остатака са постојећег гробља за која нису утврђени стараоци. Иако је капела доминантан објекат, она својом величином не нарушава склад целокупног просторног решења. Полегла уз терен, са издуженом линијом уједначеног ритма стубова, одражава мирноћу и трајање. Кров је визуелно и конструктивно одвојен и „лебди“ над чврсто укопаним правоугаоним корпусом, чиме одаје утисак метафоричног издигнућа. Атмосфера око капеле и у простору трема је пуна ритмичких, променљивих сенки. Све ово доприноси утиску метафизичности и етеричности простора. Архитектура објекта је дијалог трајног и пролазног. Материјали су локални – дрво и камен из оближњег мајдана. „Акропољско“ место капеле јој даје додатну ноту духовности (Сл. 3).

Сл. 1 Панорама

Сл. 2 Ситуација

Танатолошки и онтолошки обрасци веровања локалног становништва били су значајни за концепирање свих елемената гробља: урбанистичке поставке, уређења терена у смислу пејзажног уређења и архитектуре и функције објеката капеле.

Колско-пешачке саобраћајне површине су претежно постављене паралелно са изохипсама (преовлађујући правац исток–запад). На тај начин аутори су рационално искористили простор, избегли превелике нагибе и омогућили несметано кретање поворке и посетилаца гробља. Гробна поља су додатно повезана попречним комуникацијама – пешачким стазама у правцу југ–север, са степеништима на местима денивелације између гробних поља. Оваква урбанистичка шема чини да је простор јасно координиран и лак за кретање и сналажење. Услед изражене покренутости терена, гробна поља су решена у каскадама са максималним попречним (југ–север) нагибом од 5%. Висинска разлика између поља је око 1,5–2,5m (претежно, а највећа висина је око 3 m) и решена је потпорним зидовима и шарпама. На местима денивелације, а на правцима главних пешачких стаза, налазе се степеништа. Све шарпе су са нагибом 1:1,5% и дужине 1,6m, односно висине 1,07m. При врху и дну шарпи пројектоване су банке ширине 25 до 30cm.

Обзиром да се на овом гробљу сахрањује, пре свега, православно становништво, претежна оријентација гробних места је исток–запад. Ширина сваког појединачног гробног поља је довољна за смештај четири појединачна гробна места.

Естетика уређења овог простора условљена је, пре свега, природним факторима. Плато, као колско-пешачка површина испред капеле је издељен на растер-поља и оивичен са сваке стране по једним редом камене коцке, док су партерна поља од асфалт-бетона. Главне пешачке стазе су поплочане каменом коцком, чиме је остварен додатни естетски доживљај и унапређен свеукупни визуелни квалитет. Пешачке стазе кроз зелени појас, између гробних поља и саобраћајница, реализоване су од плоча вибропресованог бетона, а стазе за гробна поља су од лако армираног бетона, са завршном обрадом у виду „чешљаног“ натур бетона. Степеништа су изведена од висококвалитетног префабрикованог бетона, обложена опеком са бочних страна, са једноставним оградама и рукохватима од пљоштег челика. Аутори на тај начин, без сувишних детаља и сведеношћу решења, поштују природне услове терена и спољном обрадом степеништа наглашавају и посебан акценат стављају на правце кретања. Потпорни зидови су у натур-бетону, са израженом структуром дрвене оплате. Поред природних материјала из непосредног окружења, а због рационализације, коришћени су и други композитни материјали од природних компоненти (Сл. 4).

Материјализација је на овај начин примерена простору и намени, тако да, поред високих естетских критеријума, у потпуности задовољава и неопходне услове трајности и економске рационалности.

УСАГЛАШАВЊЕ И УКЛАПАЊЕ – ПЕЈЗАЖ КАО ПРОМЕНЉИВА СЛИКА

Вегетација, као једна од значајних компоненти уређења и амбијентализације, има веома битну улогу у просторној композицији Новог гробља у Барошевцу. Она је дала значајан допринос естетској изражајности овог простора и чини важан сегмент повезивања изграђених делова са елементима непосредног окружења. Некада неуређен простор, обрастао коровом, самониклим шибљем и ниским растињем, сада представља уређен простор, где је озелењавањем, уз уважавање специфичности места, унапређен и оплемењен целокупни амбијент.

Сам простор предвиђен за озелењавање јасно је дефинисан саобраћајницама и пешачким комуникацијама и обухвата површине око комплекса – оградe где се формира заштитно зеленило, затим линеарно зеленило – дрворед на паркингу, и зеленило унутар комплекса (Сл. 5). Због специфичности самог пројекта, треба рећи да се озелењавање обавља фазно, те да ће бити завршено тек након пресељења свих посмртних остатака и надгробних споменика са старог гробља.

Приликом избора врста, аутори су се руководили применом критеријума који су, између осталог, подразумевали да је избор врста прилагођен микроклиматским карактеристикама локације, што, пре свега, подразумева коришћење аутохтоних врста, а посебно су пажњу посветили избору декоративних врста које одговарају намени простора. Један од услова који су посебно испоштовали јесте да је, због специфичности пројекта, неопходно избор усмерити ка врстама са дужим вегетационим периодом и слабо развијеним кореновим системом, како би се искључила могућност уништавања надгробних обележја.

Дуж главних колско-пешачких комуникација формирани су дрвореди којима доминирају врсте из категорије високих лишћара, као што су црвени храст, планински јавор, липа и бели јасен. Колско-пешачке комуникације су озелењене нижим врстама средњих и калемљених лишћара и четинара, као и простори предвиђени за одмор, где се налазе чесме и клупе. Овим просторима доминирају врсте као што су магнолија, питоми кестен, туја, храст лужњак, док су мање шкарпе озелењене магнолијом, багремом и јавором. На површинама где су шкарпе веће од 1,5m налазе се засади зимзеленог шибља и полеглих четинара као и листопадног шибља, а потпорни зидови су озелењени пузавицама.

Сл. 3 Капела

Сл. 4 Детал - чесма

Сл. 5 Детал - стаза

Сл. 6 Дендролошки план

Зеленим површинама меморијалног комплекса наспрам капеле, као и површинама око саме капеле, доминирају високи лишћари (црвени хрст, планински јавор, липа и бели јасен) и ружичњак, док су на површинама око капеле заступљени листопадно шибље, четинари и пузавице.

На површинама око комплекса формиран је заштитни појас зеленила од високих лишћара и четинара, а од заступљених врста ту су багрем, магнолија, јавор, бреза, платан, јудино дрво, сребрна смрча, јела и оморика. Уважавајући поменуту функцију, избегнут је геометријски распоред садница, а садњом у групама потенциран је ефекат визуелне заштите. Шарпа која се налази на јужној страни комплекса озелењена је четинаром – бор кривуљ, чиме је постигнут двоструки ефекат: заштита и визуелно унапређење свеукупне слике пејзажа. Подизањем заштитног појаса зеленила обезбеђена је, поред формирања природне границе, због специфичности локације, и потребна изолација у односу на локални простор. Дрворед на паркингу је формиран од високих лишћара – црвеног храста, и у функцији је засене простора.

Избором врста је употпуњен колорит креираног пејзажа, којим посебно доминира црвени хрст који акцентује, повезује и усклађује овај јавни простор.

МЕСТО ЗА СЕЋАЊЕ – АМБИЈЕНТ МИРА И ПРОЛАЗНОСТИ

Реализација пејзажно-архитектонског концепта Новог гробља у Барошевцу условљена је просторним карактеристикама као и начином просторних решења, што је посредно утицало на симболику израза. Остварен визуелни склад приликом пејзажног и архитектонског креирања овог простора одликује се одсуством конфликта између створеног и природног окружења, као и усаглашеним композиционим решењем са природним условима. Пластика рељефа омогућила је да се створи разноликост као и основ за креирање пејзажа, који отвара или, према потреби, затвара визуре. На тај начин се очувао, у фрагментима, природни предео и остварио значајан допринос у формирању уметничко-пејзажно-архитектонског лика. Употреба камена и цигле дала је посебан допринос интензитету већ успостављене динамике грађених делова и озелењених простора. Значајан допринос свеукупној слици дала је и постојећа околна травна и шумска вегетација (Сл. 6).

Као део руралног предела и свеукупног простора ког одликују динамичност и интегрисаност, предметни простор представља репрезентативан пример успешно

реализовог јавног простора. Реализацијом пројекта Новог гробља у Барошевцу створено је још једно место за сећање. Аутори су, може се рећи, успели у намери да створе један достојаствен амбијент, миран, где преовлађују природни елементи, који са сменом годишњих доба мењају изглед овог пејзажа.

Иако је у питању мало сеоско гробље, аутори су планирали, а тако је и доследно изведено, садржаје који су типични и за градска гробља користећи стандардне норме при пројектовању. Посебном посвећеношћу детаљима свих елемената пројекта, створен је простор који одише уређеношћу, контемплацијом и смиреношћу, што чини значајан помак у приступу пројектовању сеоских гробља.

Сакрална архитектура има своју вековну традицију. Различите културе су имале разнолике односе према смрти, земаљском и оностраном животу, али ова архитектура је увек била и биће својеврстан израз човековог односа према одласку са овога света. Гробља као одрази схватања и обичаја одређене цивилизације су знакови у времену и спадају у трајне међаше, како просторне, тако и духовне. Многа гробља код нас и у свету су споменици културе.

Тиме што је уређењу Новог гробља у Барошевцу посвећена изузетна пажња и што је тиме изражено схватање да гробљима треба посветити значајно већу пажњу него до сада, дат је добар пример за начин и приступ пројектовању и других сеоских гробља.

